

köztársaság áll ellen az ázsiai kényuralmak világának. A császári abszolútizmus érvényre jutásával azonban Róma kezéből kiesett a szabadság zászlaja. Ekkor lép fel a kereszténység, „óriási szabadságharcával a császárok totális Rómája ellen“. Ez a szabadságharc három évszázadig tart a cezárpapizmus, a bizánci szellem korszakába torkol.

A középkorban a szabadság eszméjét a lovagok képviselik. Ez a szabadság azonban viszonylagos: a polgárok és parasztok nem részesedtek belőle. A szabadság eszméjének kiteljesedése a polgárság új szabadságharcával kezdődik. Főbb szakaszai: az első európai alkotmány (a Magna Charta Libertatum), az első Közép-európai köztársaság kialakulása (Svájc), a reformáció és a nagy francia forradalom. A Szent Szövetség csődje után a szabadság eszme Ázsiára is áttért és a világháborúig világszerte érvényesül.

E rövid szabadság-érának, az emberiség aranykorának az osztályharc vet véget, — folytatja C.-K. — mely a magántulajdon eltörlésén keresztül a nyugati kultúra megvakondtatásához és megsemmisüléséhez vezethet. Az osztályharc két ellenséges táborra szakítja a nagy szabadságarcvonalat és az ezek közötti harc eredményeként jelenik meg a totális állam.

A harcos állam utódának, a totális államnak állandó szüksége van egy heveny háborús pszichózisra. Ez az erkölcsi hadiállapot viszont a hadigazdasághoz vezet, melynek alapja az önellátás. A totális állam határeseteként Oroszország, mert itt fogja át az állami totálítás a politika, a szellem és a gazdaság dimenzióit. Oroszországgal szemben a két dimenziós német és főleg olasz totalitások a totális államnak csupán enyhébb formái. Coudenhove-Kalergi rokonszenvez az olasz korporatív állammal, miután az szerint „részleges visszatérést jelent a demokráciához“ (86. o.), hol azon-

ban a parlamenti állam ingatag egyensúlyát a korporatív állam szilárd egyensúlya váltja fel. A „rendi állam“ u. i. nem a totálítás kifejezése, hanem éppen kísérlet a totálítás kiküldetésére...

Ha Coudenhove-Kalergi jól is látja az állam fétissé válását, idealisztikus történelemszemlélete következtében elmulasztja felfedni a fétis-szerűség társadalmi gyökereit. Így azután kutatása csak formai vizsgálat, mely szükségszerűen félreismeri a különbségeket. Ezért azonban téves volna azt állítani, hogy Coudenhove-Kalergi a regresszív totalitások híve. Emberi ideálja a „totális ember“, kinek kiteljesedését csak a népképviselőben látja biztosítottnak. Kultúreszménye a „tökéletes személyiség“, amelynek szabadságát csak embertársai szabadságigényei korlátozzák. Másrészt Coudenhove-Kalergi származása, környezete beidegződései és hagyományai következtében a totális embert a középkori **hidalgó** elpolgárosodott utódával, a **gentlemannel** azonosítja, ki becsületesebb és szabályszerűen viselkedik, életvitelileg Seneca és Marcus Aurelius filozófiájához igazodik, lovagias a hölgyekkel és ellenséggel egyaránt, tiszteli a fair playt, testét sporttal (golf) nemesíti, főjellemben a türelem, nem áll egy világnézettel szemben — mivel nincs világnézete. (Gál Ernő)

A FRANCIA FORRADALOM JELENTŐSÉGE a modern világ kialakulásában a címe egy thübingeni német professzor (Kurt Borries) könyvecskéjének, mely a mind kevesebb publikációval szolgáló németországi belső könyvpiac egyik legfrissebb szenzációja. A könyv nem ad újat. A nemzeti szocializmus ideológiai termékei jelszerűen már eddig is számtalan alkalommal kifejezték elutasító magatartásukat a nagy francia forradalom eszméivel szemben. Ez a könyv az eddigi jelszavaknak csu-

pán rendszeresebb foglalatja. A francia forradalom jelentőségét nem magából a forradalomból, hanem mai szempontból, a totális állam szempontjából méri le. Így azután szerző tagadja a francia forradalom általános emberi és társadalmi jelentőségét s jelszavait hazugoknak minősíti. A francia forradalom általános érvényének tagadásba vétele következtében szerző minden népiség számára külön-külön feladatokat ír elő s Ranke megfogalmazásához csatlakozva a német nép kötelességének egy különlegesen német állam kialakítását tartja. Olyan német államát, amely jóval túlhaladja a francia forradalom eszmevilágát. (H)

SZOLOVEJCSIK: POTEKIN.

(Singer és Wolfner, Budapest.)
A 18. század Oroszországa különösen sok anyaggal szolgálhat az író számára s Szolovejsik könyve nem kevésbé érdekes, amiért e kor történetéből nem az orosz paraszt soha nem tapasztalt elnyomását, hanem az udvar s a kegyencek mérhetetlen káprázatát választotta. Könyve két főalakja, Katalin és Potemkin, az orosz történelem legnagyobb figurái közé tartoznak s így a könyv végén az olvasó szívesen megbocsátja, hogy Potemkinben nem egy ködös, bizonytalan, a cárnő kegyelbe furakodott szélhámos rajzát, hanem az orosz történet egyik legkimagaslóbb és legcéltudatosabb államférfijének képét kapja.

A magánügyeiben főleg a külföld miatt igen körültekintő Katalin negyvennégy éves, mikor a nála tíz évvel fiatalabb, excentrikus hajlandóságú Potemkin beleszeret. A nyugati államok külföldi követei, James Harris angol követ, a későbbi Malmesbury lord, kinek az akkori orosz viszonyokról országába küldött tudósításai teszik a könyv gerincét — sem most, sem később nem lát tisztán a pétervári udvar zürzavarában, a távozó és fel-tűnő kegyencek, intrikák és szün-

telenül változó belső erőviszonyok között. A helyzet helyes felismerését egyébként is igen megnehezíti az éppen nagykorúvá lett trónörökös személye, kinek hol erősebb, hol gyengébb pártja a cárevics nagykorúságáig kormányzó Katalin uralkodását már nem nézi jó szemmel. Meglepő, hogy Potemkin, kinek képességeiről kortársai olyan ellentétesen emlékeznek, milyen nagyszerű ösztönrel igazodott el ebben a zavarban. Teljesen bírja Katalin bizalmát, aki egész, bár kissé sznob-intellektusával s az öregedő nő temperált, viharmentes és mindig megbocsátó szerelmével hajmossa el. Ugy látszik azonban, hogy a cárnő kegye Potemkin számára nem a cél volt. Szervezői és politikai képességei valójában csak most kezdenek kibontakozni. Terveit és elgondolásait sokszor mindenki ellenére, csak a cárnő segítségével viszi keresztül. Talán ez az állami ügyekben való szoros együtt-dolgozás eredményezi azt, hogy mikor Potemkint új kegyenc váltja fel az udvarnál, politikai befolyása az eddigi gyakorlattal szemben egyáltalán nem csökken, de időnként még erősödik s maradéktalanul megtartja hatáskörét. Sőt szervező, valamint sokat emlegetett „rendezői“ tevékenysége is ebben az időben éri el tetőfokát. Átszervezi a hadsereget, mint a haditanács elnöke egy feketetengeri flottát kiépítésébe kezd s ekkor szervezi meg a délvidéket, ahol később Katalin többszáz kocsiból és hajóból álló kíséretével végigvonul, hogy megcsodálja Potemkin művét. Az orosz diplomácia szálai is kezében vannak s csak Katalin ellen-szenvének és hajthatatlanságának köszönhető, hogy a hosszú ideig vajudó angol-orosz szövetséget nem sikerült megteremtenie. Emberföltöti munkát végez. Háborúban a csatatéren, békében Péterváron vagy délen, ahol az orosz határ biztosítása főcélja a török ellen. Halála 1791-ben a második orosz-török háború idején következik be. Utolsó